

Juryrapport Halewijnprijs 2018

Prijsuitreiking zondag 31 maart 2019

Zes genomineerde auteurs. Die onze ogen hebben geopend voor plaatsen en situaties zoals we dat nooit hebben gezien. Nu is het een kenmerk van goede literatuur dat ze onze blik kan verruimen en ons leven kan verrijken. Maar óf een leesavontuur daarin slaagt, is wél afhankelijk van iemand die de Kunst van het Schrijven tot in de puntjes beheerst. En het is de jury van de Halewijnprijs die nu al meer dan 30 jaar onverdroten speurt naar dit soort kunstenaars. Kunstenaars die hun lied onweerstaanbaar vertolken, maar nog lang niet genoeg door lezers worden gehoord en gezien. Op onze zoektocht door Nederlands literatuurland – waarin zoals Bert Wagendorp stelt tegenwoordig ‘meer prachtrromans worden geschreven dan ooit.’ [de Volkskrant column ‘Nederlands’ 25 februari 2019] – vonden wij zes auteurs bepaald uitblinken: Mathijs Deen, Hans Dekkers, Emily Kocken, Bart Koubaa, Peter Lenssen en Meindert Talma die ieder op hun eigen manier betoveren.

Eén ding viel ons bij al deze auteurs op: stil zitten is er niet bij. Er wordt wat afgereisd, gewandeld, gevaren, gevlogen, gefietst en gerend. Personages zijn in beweging, al of niet op weg naar een zelf gekozen lotsbestemming. En weer terug. Want wáar hoor je thuis?

Bij Bart Koubaa in ‘Ninja Nero’ rent de dertienjarige Jona eerst weg uit zijn ouderlijk huis, om even later vanuit het sombere stoppelveld uitgelaten terug te rennen, de brandende vuurzee in. [NN, p. 10] Bart Koubaa beschrijft geloofwaardig de logica van een puberbrein. Waarin het onbegrijpelijke begrijpelijk wordt: dat Jona moedwillig een levensgevaarlijke situatie in rent om daarmee juist bescherming te vinden tegen het voortdurend gevaar van een gewelddadige vader. Mooi vertelt Koubaa hoe de gewonde jongen op reis gaat. Eerst in gedachte. Via de stem van zijn moeder gaat hij met het Lijflandse meisje aan boord van een stoomschip over de Wolga. [NN p. 77]. En na vele twistgesprekken met zijn leraar Latijn, alias de Doedelzak, over oude wegen naar Rome in de tijd van keizer Nero, wandelt Jona later op studiereis, zélf in Rome over de Via Appia. Daar treedt hij letterlijk en figuurlijk in de voetsporen van zijn helden, in aanraking met stenen ‘waaruit goddelijke mythen en verhalen opstegen’. [NN p.105] Dan voelen ook wij de magische vermenging

van tijden, van machtsverhoudingen toen en nu en hoe oude verhalen van mensen die eerder over dezelfde wegen trokken, ons vandaag nog steeds kunnen raken. Op ónze studiereis door het werk van al deze genomineerden, kregen wij het wonderlijke gevoel dat ook hún wegen elkaar al eens eerder hadden gekruist, wat voor zover wij weten niet zo is.

Maar wij zullen niet vragen, zoals in 'De kuur' van Emily Kocken: 'Hebben jullie elkaar in het echt ontmoet?' [Dk, p. 239] Wij omarmen, met Jona, het toeval. En vinden het dus niet raar dat wij duizend jaar vóór Jona aan de hand van Mathijs Deen over dezelfde Via Appia lopen. Nu met Gudrid in het jaar 1025. In haar eentje is zij vanuit IJsland op reis gegaan. Opgegroeid bij pleegmoeder Halldis met IJslandse sagen en mythen over goden en trollen en de oude liederen 'om de doden mee op te roepen.' ['Over oude wegen', p. 148] is Gudrid later gedoopt in een nieuw geloof. Eerst was ze blij geweest. 'Het hoorde bij haar verlangen nieuwe wegen te gaan.' [OOW, p. 185] Maar nu is zij bezorgd, want Halldis was niet gedoopt en kan daarom volgens het nieuwe geloof geen toegang krijgen tot het paradijs. Maar hoe kan Gudrid haar dan oproepen en terugvinden in een volgend leven? [OOW, p. 165] Prachtig beschrijft Mathijs Deen de reis van Gudrid. Vanuit IJsland waar alleen de wind en vogels te horen zijn, vaart ze via Schotland, naar Friesland, over rivieren langs modderplaten, bochtige geulen [OOW, p. 167] om aan te komen in de stad Utrecht. Maar antwoord krijgt zij daar niet. En onder de bulderende klokken van de daar net verrezen Domkerk, sluit ze zich aan bij een stroom pelgrims en trekt verder. En kijkt verwonderd naar steden waar de christenheid van bouwwoede bezeten is. Zij weet niet 'wat haar meer angst aanjoeg: de onbegrijpelijke omvang van de kerken of het feit dat die instortten en afbrandden.' Maar antwoord krijgt zij nergens. [OOW, p. p.182]

Ook in Keulen had de abt nee geschud: 'Wees nederig, kind,' zei hij bestraffend. (...) 'Loop naar Rome, bid en doe boete. [OOW, p. 179] Na een barre tocht over de Alpen en oude vervallen wegen krijgt ze de grootste schok, als ze Rome binnen komt. Ze ziet daar 'enkel verval en rook.' [OOW, p. 102] Dan slaat de twijfel toe. Dezelfde twijfel die duizend jaar later bij Bart Koubaa nog steeds klinkt. Wanneer Jona niet kan geloven aan een god die zijn zoon aan het kruis liet nagelen [NN, p. 290] zijn we met een windvlaag door de tijd weer terug bij

Mathijs Deen op de Via Appia waar we - 800 jaar vóór Gudrid - een man aan het kruis zien hangen in de berm. 'Als een doodstille demon in de nacht hing hij daar, zijn armen gespreid. Hij leefde nog en hoorde de wilde dieren naderen en rondsnuiven en wroeten (...) ze likten aan zijn tenen.' [OOW, p. 116] En horen wij de bloedstollende geschiedenis van struikrover Bulla. Terwijl keizer Septimus Severus in de stad Rome de koppen van senatoren laat rollen, heerst Bulla over de wegen daarbuiten en komt op voor mensen die al helemaal geen rechten hebben. Waarmee het een kleine stap is naar onze tijd in 'Pleisterplaats Belleville' van Peter Lenssen. Waar Paul Goedemond als journalist over de wereld reist om een podium te geven aan mensen die zich inzetten voor vrijheid van meningsuiting. 'Ik, reporter van buiten, aan goede bedoelingen geen gebrek, die grootmoedig de helpende hand toestak (...) [PB, p. 29] Maar nu zit hij, kapot van verdriet en schuldgevoel in Parijs en twijfelt aan die strijd.

Hij komt niet los van het Taksimplein in Istanbul, waar hij Aysel kwijtraakte en vraagt zich af: 'Heb ik genoeg gedaan om haar te beschermen? Nee, natuurlijk niet.' [PB, p. 29] Als zijn grote liefde sterft op de dag dat de redactie van Charlie Hebdo wordt uitgemoord, is dit voor hem definitief de dood van de persvrijheid, 'de dood van de vrijheid überhaupt.' [BP, p. 30] Hij legt zijn pen neer, schrijft geen woord meer. Want woorden, gesprekken met mensen, brachten diezelfde mensen in gevaar. Waar Goedemond zwijgt, kiest schrijver Peter Lenssen juist de toon van het gesprek en dat werkt goed. Hij spreekt de lezer aan. De lezer kan niet wegkijken. Bij Hans Dekkers zit ook een verdrietige man in een oude stad. In zijn mooie roman 'Over de Taag' vertrekt de Amsterdamse psychiater Ernest Bas naar Lissabon om zijn trauma's te verwerken. Ook hier een man die mensen helpt met gesprekken, maar zichzelf niet genezen kan, als zijn grote liefde sterft. In Lissabon waar de literatuur overal leeft (...) standbeelden van schrijvers staan, [OdT, p. 61] en dichter Slauerhoff hem imaginair vergezelt, kruipt Ernest uit zijn fossielenbestaan en vindt nieuwe levenslust. Maar om definitief de demonen te verjagen, moet ook hij eerst terug naar huis. En uiteindelijk - hoe kan het anders! - reist ook hij naar het zuiden. Naar Zuid-Italië. Over oude wegen 'De wegen waren abominabel, zelfs in de hoofdwegen zaten diepe gaten. Er lagen dode honden en katten.' [OdT, p. 216] . Maar waar struikrover Bulla bij Mathijs Deen de voortekenen

van zijn ondergang niet begreep, toen hij het rommelen van de Vesuvius hoorde, vindt Ernest bij Hans Dekkers naast de rommelende Etna juist zijn geluk, [OdT, p. 221] In de roman 'Bitterdagen' van Peter Lenssen rommelen Carnavalsdeuntjes in de verte en dwaalt de oude Sjef met zijn honden over heuvelen en door de bossen rond zijn erf in Heerlen. Zijn blik op de werkelijkheid vervaagt. Zijn verleden licht op. 'De laatste stap voor de mensheid: gedachtereizen.' [B, p. 39] Als kleine jongen, we schrijven 1933, liep Sjef met zijn vader naar Aken – ja, weer een keizerstad! - [B, p. 47] en ziet daar meer dan tweeduizend jaar geschiedenis 'verguld in stralend cellofaan', waar mysterieuze volken door bochtige straten dolen 'Kelten, Romeinen en Franken (...) en de Dom (...) zo groot dat de kerk van Heerlen er wel tien keer in past.' [B, p. 48] Even later moet hij achter vader aan rennen, met de afgehakte vingers van een joodse accordeonist in zijn broekzak, en lopen de duivel en het Kwaad door zijn leven. Het Kwaad, het onrecht, kent vele gedaantes. 'Bitterdagen' is een persoonlijke geschiedenis. En de geschiedenis van een grensgebied. Maar bovenal een geschiedenis van onrecht. In beeldende taal schrijft Peter Lenssen over vaders en zonen, de kracht van vrouwen, de tragiek van de liefde, herinneringen, de wreedheid van afscheid nemen, universele thema's die dit persoonlijke verhaal tot een meesterwerk maken. En zoals Sjef heen en weer over grenzen gaat in een stukje Nederland waar nooit alleen Limburgs, maar Romeins, Frans, Spaans, Duits en dan weer Frans en ja heel soms een soort Nederlands werd gesproken, [B, p. 29], zo is ook Meindert Talma een grensganger.

Als Fries in Groningen komt hij daar op voor de Friese taal. In hem brandt het heilige vuur om een groot muzikant en schrijver te worden. **STORM ZAL ER KOMEN IN GRONINGEN:** 'Wil meedoen aan het echte leven / zoals in boeken staat geschreven.' ['Kelderkoorts', p. 20] Nu, jaren later, lijkt bescheidenheid en ónbekendheid zijn handelsmerk te zijn. Maar in de schaduw van het publicitair wapengekletter werkt Meindert Talma gestaag aan een imposant oeuvre van liedjes, kleine opera's, dicht- en verhalenbundels en zijn er de eerste delen van een autobiografie, 'Kelderkoorts' en 'Je denkt dat het komt', die samen met volgende delen de geschiedenis van **NEDERLANDS ONBEKENDSTE POPSTER** gaat vormen. Een uniek project, waarin vele liedjes de historie mee vorm geven. Nu zijn er wel meer auteurs die schrijven combineren met zingen of een

andere kunst. Maar bij Talma is de combinatie opvallend uitdagend. Met name in zijn literair werk toont hij zijn bijzonder dubbeltalent. In een origineel amalgaam van melancholie en zelfspot zet hij de toon. Zijn tragikomische stijl doet denken aan Kees van Kooten en mochten wij ooit een Plezierbrevier schrijven, zou Meindert Talma daar een prominente plaats in krijgen. Zijn bescheidenheid zien we ook in zijn odes aan anderen. Kleine standbeelden richt hij op voor zijn medemuzikanten, die hem op zijn grillige wegen blijven volgen - en voor heit en mem, die niet altijd blij zijn met zijn rommelig kunstenaarsbestaan. Ook maakte hij ijzersterke CD's hij over het leven van de legendarische dammer Jannes van der Wal en de kunstenaar Hendrik Werkman.

Deze ruimhartigheid in eerbetoon aan anderen zien we ook bij Emily Kocken. Haar roman 'De kuur' is één grote ode aan 'De Toverberg' van Thomas Mann. En hadden wij al veel gereisd, 'De kuur' bevat in alle vezels een reis. Een familiereis die dreigend en lokkend over iedere bladzijde hangt. Ook Emily Kocken is een dubbeltalent: schrijver en beeldend kunstenaar. In haar kunstprojecten onderzoekt zij onderliggende energieën van landschappen. En ook in haar literair werk voelen wij ondergrondse krachten van geschiedenissen die wel voorbij zijn, maar in de grond liggen opgeslagen om in volgende mensenlevens weer boven te kunnen komen. In levendig sprankelend proza schrijft Emily Kocken een op het eerste gezicht hedendaagse en geëngageerde roman over een Amsterdamse familie met een CEO als vader aan het hoofd en kinderen die zich aan één kant koesteren in het familiehuis, maar zich daar ook aan willen ontworstelen. De focus lijkt te liggen op mondiale economische ontwikkelingen, Thomas Piketty en de jaarlijkse bijeenkomst van het WEF (World Economic Forum) in Davos. Maar bij Emily Kocken kruipen oude zielen en gedachten omhoog om de personages in een noodlottige richting te duwen. Of niet? Welke kracht is sterker? De reis wordt gemaakt – ook hier naar de Alpen! -, maar niet zoals gepland. Het is de jongste en kwetsbare zoon Kick, die de leugenachtigheid van de vorige generatie doorprijkt : 'Zijn vader had gelogen.' [Dk, p.246] Kick heeft de moed om af te dalen uit de schijnwereld van de (tover)berg naar de werkelijkheid van het dorp beneden. Waar reusachtige foto's hangen van wereldleiders en popiconen, die hij begroet als oude vrienden: Hallo, Bono! Sunday, Bloody Sunday, golddigger on Monday, loyale

vriend van lobbyisten en diplomaten! (...) Hello 'Yes we can'-Obama. Zullen de VN uw excellente voorbeeld blijven volgen? (...) Hypocrieten! (...), dacht Kick. [Dk, p. 238] Heel knap houdt Emily Kocken de onzichtbare lijnen tussen de verhalen van 'De kuur', de familie Mann en 'De Toverberg' in stand. Aan het einde laat zij open welke krachten de toekomst gaan bepalen. Of doet zij hiermee een subtiele oproep aan de lezer om zelf de juiste weg voor de toekomst te kiezen... Als jury van de Halewijnprijs geven wij graag een duwtje in de juiste richting.

Wij namen u mee op reis met zes fabelachtige schrijvers, Mathijs Deen met zijn unieke kijk op de geschiedenis, zijn meeslepende verhalen; Hans Dekkers die dicht en schrijft over de zoekende mens; Emily Kocken die verhaallijnen weeft en generaties en culturen verbindt; Bart Koubaa die je pakt van begin tot het eind in proza dat bij iedere herlezing rijker blijkt; Peter Lenssen die van een klein verhaal een rijke geschiedenis weet te maken en weet op te tillen naar wereldniveau; Meindert Talma die zijn eigennieuwige kijk op de wereld bezingt en speels het komische met het tragische verbindt. Zes auteurs, alle zes met een uitzonderlijk literair talent die alle zes de aandacht van een groot publiek verdienen. Nu en in de toekomst!

Eén auteur gaf ons een gevoel van eeuwigheid, van schoonheid, van troost, dat ons niet meer verlaat. Eenmaal gelezen, niet meer te vergeten. Het was een klein jongetje dat op de achterbank bij zijn vader in de auto het visioen kreeg dat hij deel uitmaakte van iets veel groters dan het tochtje naar oma en opa, toen vader zei dat ze reden over de E8 die van London naar Moskou loopt. De jongen werd een man. Hij ging op reis. Door Europa. Door de tijd. Hij ziet een spoor. Een tastbaar ding. Een zilveren ketel in Denemarken, een roze steentje in Turkije, een vingerkootje in een Spaanse grot, hij houdt zich aan de feiten, maar het is zijn enorme verbeeldingskracht en buitengewoon literair talent die ons daarna meevoeren in huiveringwekkende, spannende en ontroerende verhalen over mensen, gelukzoekers, ontheemden, vluchtelingen over de wegen van Europa, alsof we er zelf bij zijn geweest. We wáren erbij. We blijven erbij. We laten hem niet meer los. Winnaar van de Halewijnprijs 2018 is Mathijs Deen.

De jury Halewijnprijs 2018:

Peter Altena

Annelies Eisinga

Pon Kranen

Philo Offermans

'Over oude wegen' van Mathijs Deen

'Over de Taag' van Hans Dekkers

'De kuur' van Emily Kocken

'Ninja Nero' van Bart Koubaa

'Pleisterplaats Belleville' van Peter Lenssen

'Je denkt dat het komt' van Meindert Talma